

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ КРИВОРІЗЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет дошкільної і технологічної освіти
Кафедра дошкільної освіти**

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Ковшар О.В.
«___» _____ 2022_ р.

Реєстраційний № _____
«___» _____ 2022 р.

**ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНИХ ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ.
УКЛАДАННЯ МЕТОДИЧНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ**

Кваліфікаційна робота студентки
групи ДВП м-17 ступінь вищої освіти
«магістр» спеціальності
012 «Дошкільна освіта»
Самойлової-Рудь Людмили
Володимирівни
Керівник доктор педагогічних наук,
професор Ковшар О.В.

Оцінка:
Національна шкала _____
Шкала ECTS _____ Кількість балів _____
Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ ТЕОРЕТИЧНИХ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАСАД ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНИХ ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ	7
1.1. Художньо-естетичний розвиток дітей дошкільного віку як умова формування мистецько-творчої компетентності.....	7
1.2. Аналіз феномена «мистецько-творча компетентність».....	13
1.3 Розвиток музично-творчих здібностей засобами музичних видів діяльності	21
Висновки до першого розділу	34
Розділ 2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКО- ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНИХ ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ.....	37
2.1. Опис методики формування мистецько-творчої компетентності у старших дошкільників засобами музичних видів діяльності	36
2.2. Презентації занять з формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників засобами музичної діяльності	43
Висновки до другого розділу	48
ВИСНОВКИ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	51

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасний етап розвитку освіти в нашій країні зазнає суттєвих змін. Відбувається модернізація змісту освіти, впроваджуються нові педагогічні підходи щодо його реалізації. Перед освітою стоїть завдання формування у дітей найважливіших життєвих навичок, які б дали можливість кожному реалізувати себе впродовж життя.

Оновлений Державний стандарт дошкільної освіти в Україні враховує світові тенденції у підготовці нових поколінь. Його зміст і завдання спрямовані на вирішення завдань по формуванню ключових компетентностей, здатності дитини до навчання впродовж життя.

Державний стандарт дошкільної освіти визначає одним із пріоритетних напрямів «Дитина у світі мистецтва» і ставить завдання формування таких компетентностей, завдяки яким дитина виявляє здатність «реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів до видів мистецтва, елементарно застосовувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях під час освітньої та самостійної діяльності» [1, с.35]. Забезпечення можливості художньо-творчого самовираження кожної дитини має відбуватися через формування елементарних мистецьких навичок.

А. Федорович підкреслює, що мистецтво пов'язане з художньою культурою, є її основою, і тому фактично характеризує художню діяльність людини. Основним поняттям мистецтва є художній образ, який втілюється різними засобами і формами. Це поєднання чуттєвого і раціонального. Але малюки наповнюють світ образами своїх уявлень, фантазувань, втілюють персонажів казок, зображують життя у грі, театрі, рухах, що варто розглядати як основу елементарних художньо-естетичних здібностей [49].

Питання художньо-естетичного виховання дошкільнят досить широко розкриті в працях вітчизняних та зарубіжних педагогів і психологів:

А.Богущ, Н.Гавриш, Д.Джола, Д.Кабалевського, А.Макаренка, Т.Поніманської, В.Сухомлинського, В.Шацької, Л.Фесюкової, А.Щербо та інших.

Слід зазначити, що серед педагогів існує ототожнення художнього й естетичного виховання. На це звертають увагу ряд дослідників і, зокрема, Д.Джола, В.Шацька, Л.Фесюкова, А.Щербо. Вони розмежовують ці поняття і визначають естетичне виховання значно ширше, яке включає художню творчість, естетику побуту, поведінки, праці, людських взаємин. А художнє виховання, на їх думку, це естетичне виховання засобами мистецтва, завдяки якому у дітей формується художні смаки, любов до мистецтва, вміння розуміти його, насолоджуватися ним та створювати власноруч прекрасне.

Із вітчизняних вчених дослідженням питання розвитку творчості у дітей дошкільного віку, їх здатності самовизначатися займаються

Л. Артемова, А. Богущ, З. Борисова, Н. Гавриш, Н. Каньоса, О. Кононко, В. Кузьменко, К. Крутій, Н. Кудикіна, С. Ладивір, Т. Піроженко, З. Плохій, Т. Поніманська та інші.

Формуванню мистецько-творчої компетентності дошкільників приділяють увагу О. Дронова, Н. Каньоса, І. Ликова, О. Половіна, А. Федорович, Л. Шульга та інші.

Дослідник Н.Каньоса наголошує, що у розвитку духовної культури суспільства незмінну роль відіграє мистецтво. Людина завдяки мистецтву набуває знань і засвоює емоційно-ціннісні відношення до себе і оточуючих, до світу взагалі. У художньо-творчій діяльності людина збагачується історичним досвідом, який переживає як власний і створює свій духовний світ за законами

краси і гармонії. Мистецтво розвиває у людині універсальну здатність до творчого удосконалення будь-якої діяльності [15].

Гуманізація освіти містить в собі можливості створення педагогічних умов розвитку здібностей у дітей. Основою реалізації здібностей є діяльність, в якій проявляється обдарованість дитини. Варіативність змісту та форм організації художньої діяльності дітей в дошкільному закладі, сприятлива атмосфера – це ті умови, за яких розвиваються творчі здібності дошкільників.

Ознайомлення з науковою літературою щодо досліджуваного питання показало, що більшість авторів розкривають питання формування мистецькотворчих здібностей переважно на прикладі використання образотворчого мистецтва, художньо-мовленнєвої діяльності. У той же час питання використання музично-творчого потенціалу дітей у дошкільному віці з метою формування мистецько-творчої компетентності дітей зустрічається в дослідженнях значно менше.

Вчені визначають музично-творчі здібності, вивчають їх місце в розвитку мистецько-творчої компетентності і вважають, що саме музична творчість є важливим фактором розвитку особистості. З огляду на це було обрано тему кваліфікаційного дослідження «Формування мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку засобами музичних видів діяльності.

Укладання методичних рекомендацій».

Мета дослідження: проаналізувати процес формування мистецькотворчої компетентності засобами музичних видів діяльності; розробити методичні рекомендації з формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Завдання дослідження:

- теоретично проаналізувати процес художньо-естетичного розвитку дітей старшого дошкільного віку;

- з'ясувати та уточнити сутність понять «художньо-творчі здібності» та «музично-творчі здібності» дошкільників, їх роль в процесі формування мистецько-творчої компетентності;
- охарактеризувати різні види музичної діяльності та визначити її вплив на розвиток музичних здібностей дітей;
- розробити методичне забезпечення формування мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами використання музичної діяльності.

Об'єкт дослідження: процес формування мистецько-творчої компетентності у дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження: формування мистецько-творчої компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобами музичних видів діяльності.

Методи дослідження: теоретичний аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури з досліджуваного питання; систематизація, конкретизація, узагальнення.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці методичних рекомендацій щодо впровадженні методики мистецько-творчої компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобами музичних видів діяльності.

Основні положення та матеріали кваліфікаційної роботи можуть бути використані у практичній діяльності вихователів закладів дошкільної освіти.

Апробація результатів: матеріали дослідження повідомлялись на засіданнях проблемної групи студентів «Дошкільна освіта: пошуки, проблеми, інновації»; публікація в Міжнародному науковому журналі «INNOVATIVE SOLUTIONS IN MODERN SCIENCE» № 3(55), 2022

Публікації: публікація в Міжнародному науковому журналі «INNOVATIVE SOLUTIONS IN MODERN SCIENCE» № 3(55), 2022

Структура роботи: робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг 62 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКОТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНИХ ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Художньо-естетичний розвиток дітей дошкільного віку як умова формування мистецько-творчої компетентності

Дошкільний вік самий сенситивний у розвитку дитини. Це період пробудження моральних та естетичних почуттів, зародження культурних основ життя людини. Старші дошкільники прагнуть активно реалізувати себе та власні здібності. За твердженням І. Онищук, «етапи формування особистості як самостійного суб'єкта зумовлені такими чинниками, як: оволодінням дошкільником власним тілом, виникнення у них довільних рухів у контексті формування перших предметних дій: ходою, самостійним пересуванням, що породжують певну самостійність стосовно інших; усвідомленням здатності до різних самостійних дій та рішень, зародженням самосвідомості, перших уявлень та знань про власне „Я”; розвитком мовлення як форми існування свідомості» [36] .

Вік дошкільного дитинства є періодом оптимізації творчого потенціалу особистості дитини. Вчені дійшли висновку, що відкриття, які роблять діти в своєму розвитку – це відкриття себе і відкриття себе світу, неусвідомлене дитиною. Фахівці, що досліджують різні аспекти творчості дошкільників, звертають увагу на синкретичність мислення дітей, яке Л. Виготський означив як здатність бачити ціле без розчленування на частини. Ця особливість передбачає набуття дитиною нового особистісного досвіду. Особливості зазначеного вікового періоду полягають у надзвичайній сприйнятливості дитини до творчості, високому рівні спостережливості, уяви, фантазії, чутливості до мови, що є основою для реалізації дитиною дошкільного віку свого

природного потенціалу у різних видах діяльності (О. Запорожець, Л. Венгер, Л. Виготський, О. Дяченко та інші).

Узагальнення класичної та сучасної психології й педагогіки дають змогу стверджувати, що підґрунтям творчого самовираження дітей є різні види мистецтва. Пов'язує дитину і мистецтво художньо-творча діяльність. Створення сприятливих умов для розвитку дитячої художньої творчості дозволяють дитині виражати власні думки, почуття, бажання, ставлення до себе та інших шляхом пошуку художніх засобів і тим самим реалізувати свій творчий потенціал. Залучення дошкільників до художньо-естетичної діяльності сприяє гармонійному розвитку особистості, формуванню основ мистецько-творчої компетентності.

Сучасні педагоги виокремлюють серед художньої діяльності дітей дошкільного віку - зображувальну, музичну, театралізовану, художньомовленнєву діяльність, що емоційно-позитивно впливають на дошкільників, викликаючи емоції радості, задоволення, захоплення і відтісняють тривогу, безпорадність, напругу.

У художній або художньо-естетичній діяльності дошкільники реалізують свою потребу у самовиявленні. Займаючись улюбленою справою діти виявляють високу зацікавленість та мало стомлюються, реалізують себе та розвивають художньо-творчі здібності.

Захоплене ставлення до певного виду діяльності є однією з умов виявлення й формування здібностей та нахилів.

Дослідження вчених свідчать, що творча особистість – це складне утворення, що має різні якості: інтелектуальну ініціативність (Д. Богоявленська); ставлення до навчально-пізнавальних завдань (В. Загвязинський); творчі процеси мислення й діяльності (Д. Клейн, В. Колвейт, Г. Нойнер); здатність до самореалізації (А. Маслоу, К. Роджерс); наявність

творчого потенціалу (П. Кравчук); імпульсивність, незалежність суджень, почуття гумору, самотність тощо.

Дослідник Н. Каньоса пропонує розрізнати поняття «креативна особистість» і «творча особистість». «Креативна» має внутрішні передумови, що забезпечують її творчу активність і творчу діяльність, не стимульовану ззовні. Тобто, детермінантою творчої активності особистості є її креативність. «Творча особистість» - це креативна особистість, яка під впливом зовнішніх факторів набула особистісних новоутворень, що сприяють досягненню творчих результатів. Учені виокремлюють у цьому питанні проблему співвідношення креативності й різних видів інтелекту. Характеризуючи творчу дитину в цілому, називають такі її особливості: інтелектуальний потенціал, допитливість, ініціатива, незалежність міркувань і віра у свої сили, наполегливість, передбачення, оригінальність, ерудиція, почуття гумору, потяг до лідерства тощо [15,с.47] .

О.Матюшкін досліджував питання розвитку творчої особистості і зокрема, наявність творчої обдарованості. Вчений вивчав дослідницьку активність дітей 3-5 років та 5-6 років, дійшов таких висновків: до 5 років у дітей з'являється можливість досліджувати не тільки безпосередньо дане, а й наявні відношення, причини та наслідки. А з 5-6 років обдарованість проявляється у пошуку невідповідностей та суперечностей, постановці запитань, проблем [30].

На думку Л.Виготського становлення творчої особистості підготовлюється творчою уявою. Психолог В. Давидов, відносно дошкільного віку, висловив думку про те, що приблизно в три роки у дитини починає інтенсивно розвиватися уява як основа творчості, творчий зміст діяльності і поведінки. Цей процес проходить у грі, яка є провідною діяльністю у цьому віці. Поряд з грою велику роль у розвитку уяви відіграють художня діяльність

(пісні, танці, віршування, образотворча тощо), конструювання, праця і навчання в ігровій формі [6].

Таким чином, художньо-естетична діяльність дошкільників забезпечується наявністю в них образних уявлень тих об'єктів, які діти намагаються зобразити. Уявлення, в свою чергу, формуються завдяки сприйманню. У сприйманні беруть участь усі аналізатори людини. Тож їх треба певним чином удосконалювати. І починати треба з раннього віку, сама дитина не може опанувати образним естетичним сприйманням без спрямованого керівництва дорослого.

Важливим компонентом художньо-творчої діяльності є операції, засоби здійснення діяльності. Г.Каньоса пропонує цілий ряд вправ, які розвивають різні сенсорні канали:

1. Візуальний (зоровий) - око.
2. Аудіальний (слуховий) - вухо.
3. Осмічний (нюховий) - ніс.
4. Тактильний (дотиковий) - аналізатори м'язової і шкірної чутливості.
5. Смаковий (смаковий) - язик.

Сьогодні на рівні розвитку сенсорних каналів у більшості людей присутній так званий феномен «спеціалізації»: у одного переважає сприйнятливність до кольору, в іншого - до запахів, третій - володіє абсолютним слухом і таке інше. Але багато культурних пам'яток свідчать про наявність у людини комплексного світосприйняття (синестезії), коли зір, дотик, нюх та ін. одночасно і в рівній мірі «беруть участь» у сприйнятті навколишнього світу.

Синестезія (від греч. *synaishesis*) - спільне відчуття, одночасне відчуття. В психології цей термін вживається для позначення гармонійного, цілісного сприйняття в одночасності різних асоціацій: з запахами можуть бути пов'язані стійкі смакові відчуття, зі звуками - колірні та ін. Доведено, що синестезія

притаманна кожній людині (можна лише говорити про ступінь її виразності), і синестезичні відчуття можна викликати у будь-якої людини або відразу, або при невеликому творчому зусиллі[15].

Розвиток синестезичних здібностей дозволить кожній дитині:

- розкрити внутрішній потенціал свого організму;
- навчитися сприймати навколишній світ цілісно, задіюючи всі сенсорні канали;
- збільшити об'єм пам'яті (доведено, чим більш комплексно сприймається об'єкт, тим більш чіткий «слід» він залишає в пам'яті).

Теоретичний аналіз наукових досліджень дозволив виділити таку послідовність формування синестезичних здібностей:

- 1) формування слухових образів;
- 2) формування зорових образів;
- 3) формування зорово-слухових образів;
- 4) формування тактильних образів;
- 5) формування тактильно-зорово-слухових образів;
- 6) формування нюхових образів;
- 7) формування нюхово-тактильно-зорово-слухових образів;
- 8) формування смакових образів;
- 9) формування нюхово-тактильно-зорово-слухо-смакових образів (синестезичних)[15].

Головною умовою розвитку творчих здібностей дошкільника є чуттєве емоційне переживання. Виникнення образу (зорового, слухового, тактильного) повинно приносити дитині радість, стати для нього захоплюючою грою, казкою на переvertлення, а не нудним завданням.

Кожен образ має стати стійким в уяві дитини, тому важливо зафіксувати на ньому увагу протягом декількох хвилин. Для цього після виконання вправи дитині пропонується спробувати передати іншим свій образ: розповісти про нього, намалювати, зобразити в русі тощо.

При виконанні вправ (особливо на формування комплексних образів) важливо звернути увагу дітей на те, що кожна дитина в групі унікальна і неповторна - адже у кожної вийшов свій образ, не схожий на образ іншого. Наведемо кілька прикладів. Перший – формування слухових образів

Творчі здібності у дитини дошкільного віку проявляються поетапно: спочатку йде нагромадження вражень, умінь і навичок, а потім виникнення творчого задуму і пошук художніх засобів його вираження.

У розвитку творчої активності дітей величезну роли відіграють емоції. Тому оточуюче середовище, атмосфера мають сприяти художній діяльності і вільному вибору дитиною засобів діяльності, без них творчий процес неможливий. Так в діяльності йде художньо-естетичний розвиток дітей. Дитяча художня творчість є однією з найбільш доступних і дієвих форм естетичного сприймання світу дітьми.

Аналіз останніх досліджень ролі мистецтва в естетичному вихованні особистості робить І. Новоселицька. Зокрема вона зазначає, що в сучасному суспільстві відзначається відсутність емоційно-ціннісного ставлення дошкільників до різних видів мистецтва, що пригнічує творчий потенціал дітей. Наголошує на тому, що безперервність і наступність системи освіти має сприяти загальному розвитку творчої особистості. Звертає увагу на роботу спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (музичні, художні, хорові, хореографічні, мистецтв та інші) в системі позашкільної освіти і аналізує низку суперечностей, окремі аспекти розв'язання яких досліджені в працях з філософії, психології, педагогіки, хоча системні дослідження відсутні. У своїх

дослідженнях І. Новоселицька висвітлює особливості діяльності початкових мистецьких навчальних закладів та їх вплив на гармонійний розвиток дітей 5-го року життя [34].

На інтеграцію мистецтв як провідний засіб художньо-творчої діяльності дітей дошкільного віку в школах мистецтв звертає увагу О. Іваненко. Вона наголошує на тому, що застосування художньої інтеграції в роботі з дітьми дошкільного віку допомагає їм глибше осягати художню культуру та художню спадщину, розвивати пізнавальний інтерес і реалізовувати свій художньо-творчий потенціал [14].

Н. Федотова розглядає художню творчість дітей дошкільного віку як засіб їх національного виховання. Оскільки дитяча художня творчість – це універсальний засіб виховання і свідомо інтерпретація навколишньої дійсності крізь призму власного досвіду дитини з метою висловлення свого ставлення до оточуючого, то автор вважає, що для формування уявлення про свою національну ідентичність, дитина має відчувати вплив матеріальної й духовної культури свого народу. До них відносять народну творчість, ремесла, витвори народного мистецтва. З цією метою у дошкільних закладах створюють музеї краєзнавчого змісту, де діти емоційно взаємодіють з експонатами, знайомляться з традиціями свого народу, орнаментами, народними іграшками й отримують певний досвід. При цьому художня творчість, як інструмент, допомагає зробити процес виховання цікавим та більш ефективним [50].

Психологи, які вивчають проблеми дитячої творчості звертають увагу на «прагнення визнання» та схвалення з боку оточуючих дорослих. Дорослим потрібно заохочувати дитину діяти самостійно і «з довірою чекати, поки вона сама зробить те, що в межах її можливостей, те, що їй під силу зробити самостійно». Така позиція дорослого, значущого для дитини, викликає у неї

потребу в ідентифікації і значною мірою впливає на її поведінку та особистісний розвиток.

Таким чином, теоретичний аналіз літератури з досліджуваного питання дав можливість виявити, що дошкільний вік сприятливий для розвитку і реалізації творчого потенціалу дитини. Для формування й розвитку мистецько-творчої компетентності дітей слід включати їх в різні види художньо-естетичної, художньо-творчої діяльності, сприяти проявам дитячої художньої творчості, створювати відповідне середовище для її реалізації.

1.2. Аналіз феномена «мистецько-творча компетентність»

Головне завдання сучасної дошкільної освіти, означене в новому Стандарті дошкільної освіти, становлення компетентностей дитини в різних видах дитячої діяльності. Напрямок нового Базового компоненту «Дитина у світі мистецтва» ставить завдання формування у дітей дошкільного віку мистецько-творчої компетентності. За Стандартом, «мистецько-творча компетентність – це здатність дитини практично реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів до видів мистецтва, елементарно застосовувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях під час освітньої та самостійної діяльності» [1]. Цей напрям передбачає розвиток у дітей емоційно-чуттєвого сприйняття об'єктів і явищ довкілля та забезпечення умов для самовираження кожного вихованця в процесі мистецької діяльності.

Мистецько-творча компетентність формується в художньопродуктивній, музичній, театралізованій та самостійній художній діяльності.

А. Федорович, аналізуючи тлумачення різних дослідників поняття «компетентність», зазначає, що в умовах зниження рівня естетичної та загальної культури людства, серед інших, актуальності набуває мистецькотворча компетентність. Автор підкреслює взаємозв'язок мистецтва та творчості у дошкільному віці. З'ясовує, що дитині притаманна поліхудожність, а тому освітній простір дошкільного закладу має бути перетворений в мистецько-творчий осередок, який періодично змінюється відповідно до завдань освітньої роботи, дидактичних вимог, настрою та індивідуальних характеристик дітей. Наголошує, що мова йде про різноманітність засобів дитячої діяльності: зручність, урахування кількості дітей, вільної площі для активності, можливості зміни виду діяльності; відповідність фізичним особливостям і потребам дітей; гнучкість і керованість [49].

Узагальнюючи дослідження вчених, А. Федорович виокремлює педагогічні умови, що сприяють формуванню мистецько-творчої компетентності дошкільників:

- підтримка життєрадісної емоційної сфери спілкування;
- використання варіативних освітніх засобів впливу на формування інтересів дітей та їх пізнавальної взаємодії з дорослими;
- застосування якісних дидактичних матеріалів, які дають змогу взаємодіяти й розвиватися.

Поряд із загально педагогічними принципами, звертає увагу на специфічні, пов'язані з художньо-естетичною діяльністю, що виокремлює І.

Ликова:

- естетизація освітнього простору в цілому;
- культурного збагачення змісту мистецької активності з урахуванням рівня розвитку та віку дітей;

- взаємозв'язку художньо-продуктивної діяльності з іншими видами активності;
- інтеграції різних видів мистецтв;
- естетичного орієнтиру на загальнолюдські культурні цінності;
- збагачення сенсорного досвіду;
- організації тематичного простору;
- взаємозв'язку узагальнених уявлень та узагальнених способів дій; - природної радості від власних успіхів [49].

Дошкільники по різному користуються художніми знаками як знаряддям думки і тому «художня картина світу» у кожного своя, створена власними відчуттями та емоціями.

Проблему формування мистецької компетентності глибоко вивчає Олена Половіна. Вона, зокрема, наголошує на тому, що мистецька освіта не має на меті виховання професійних митців, а є інструментом творення дитини як особистості і збереження її унікальності. І тому на передній план у мистецькій освіті виходять не теоретичні й технічні орієнтири, а емоційні та чуттєві, які сприяють розвитку у дитини емпатії.

О. Половіна визначає дві умови, що сприятимуть формуванню мистецько-творчої компетентності:

- 1) розвиток у дитини здатності емоційно-чуттєво сприймати об'єкти і явища довкілля;
- 2) забезпечення умов для самовираження в процесі мистецької діяльності.

Визначає види мистецької діяльності дітей дошкільного віку: художньо-продуктивна; музична; театралізована; самостійна художня діяльність. Для

продуктивної організації цих видів мистецької діяльності мають бути створені відповідні педагогічні умови:

- цілеспрямоване застосування заходів, спрямованих на розвиток емоційної сфери дошкільників;
- здатність педагога вміло, своєчасно і тактовно долати перешкоди на шляху до пізнання краси;
- створення умов для сприймання дитиною краси через емоції, переживання;
- апелювання до генетичного досвіду світосприйняття, що зумовлений первинністю зв'язку індивідуального розвитку з історією людства.

Автор виділяє методи та прийоми формування мистецько-творчої компетентності:

- паузи споглядання та паузи вслуховування (бачити предмети в цікавих ракурсах, приміряти на себе роль художника; відтворення вражень від почутого в малюнках, піктограмах, емопозначках);
- словесні методи і прийоми (мистецтвознавча розповідь, обговорення, діалог і полілог, заохочення і порада);
- практичні (експериментування з матеріалами, інструментами, звуками, формами, атрибутами створення образу в різних видах мистецької діяльності; вправління в мистецьких техніках: ліплення, малювання, співи тощо);
- мистецьке або художньо-педагогічне спілкування – це особлива форма спілкування педагога з дітьми, емоційно насичена, на основі інтегрованої мистецької діяльності. Пріоритетом є створення образів за допомогою самостійно обраних засобів, способів, матеріалів [43].

О. Половіна пропонує такий алгоритм мистецьких занять та їх етапи:

- визначення теми;

- добір відповідного матеріалу (обладнання,забезпечення);
- мотивація (продумування рефлексійних тематичних полілогів);
- конкретизація умов для вибору дітьми інструментів створення художнього образу;
- вибір методів і прийомів стимулювання діяльності дітей;
- визначення формату презентації дитячих робіт; - підсумкова рефлексія.

Етапи:

- 1) проєктивний;
- 2) діяльнісний;
- 3) результативно-аналітичний.

Крім занять дослідниця пропонує інші форми діяльності дітей: артпроекти, ігри, екскурсії, прогулянки, телепередачі, свята й інші, які проводяться в дошкільних закладах.

Далі автор характеризує засоби формування мистецько-творчої компетентності дошкільників:

- естетичне оформлення простору, де перебуває дитина;
- зустрічі з мистецтвом (оформлення побуту: портрети, натюрморти, естампи, гравюри, скульптурні форми, кераміка і т.і.);
- використання музики під час різних видів діяльності дітей, ранкового прийому, в інших режимних моментах (прийомі їжі, одягання, підготовки до денного сну тощо); - мистецтво театру; - краса природи.

Досить детально О. Половіна зупиняється на роз'ясненні позиції і дій вихователя в організації творчої діяльності дітей. Зокрема, наголошує на розумінні вихователем, що одна з найголовніших функцій мистецтва – гедоністична (отримання насолоди). Але визначальним принципом педагогічного супроводу є формування ціннісного ставлення до продуктів мистецької діяльності і сприяння їх привласнення дитиною. При цьому

кращою мотивацією буде, коли дитина бачить значущий результат мистецької діяльності. Вона створює продукт – певний образ (матеріальний чи нематеріальний), який привласнює і заявляє ним про себе. Цей продукт має бути оприлюднений (виставки, конкурси, вистави тощо).

Автор звертає увагу на мистецьку рефлексію щодо вихователів й, окремо, щодо дітей, і зазначає, що передумовою формування мистецької рефлексії дитини є залучення всіх учасників освітнього процесу до активної взаємодії та саморозвитку у творчо-розвивальному просторі дошкільного закладу, який обов'язково створений в ЗДО.

О. Половіна наголошує на тому, що для реалізації освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтва» принциповим є навчання без зразка, щоб дитина не втратила свою унікальність, уникнула упереджених, стереотипних дій з боку дорослих. Допомогти дітям створити власну картину світу в своїх художніх образах, які можуть бути створені від об'єкта через передачу його характерних ознак, а можуть бути створені із хаосу і набути тематичного вигляду (кляксографія, какофонія, маніпуляція з атрибутами тощо)[43].

При цьому пріоритетним завданням педагога є допомогти дитині усвідомити, що вона хоче донести своїм образом, які ознаки передати, що сформувались на основі емоційних вражень, в результаті аудіального, візуального, кінестетичного та емоційного контакту.

Дослідник О.Мкртічян зазначає, що існує міцна залежність між художнім сприйманням та мисленнєвою діяльністю дошкільника, зокрема у вмінні аналізувати та синтезувати художні твори та здатності розуміти окремі види мистецтв. Дослідження особливостей різних півкуль людського мозку теж засвідчують переважання роботи однієї з них, що проявляється у схильності дитини до наукового (об'єктивність, зосередженість, критичність

та ін.) чи художнього (любубання, мрійливість, романтичність, емоційність тощо) світосприймання та мислення [29].

Важливо, що О.Мкртічян звертає увагу на різне сприймання й різне пізнання художніх образів дошкільниками. Як результат, картина світу у кожного своя, особистісна, забарвлена власними емоціями і відчуттями. Тому важливим є цілісність і поетапність художнього розвитку дітей дошкільного віку, перехід від наочно-образного до наочно-дійового і логічного мислення через інтегрування наукових і мистецьких засобів у роботі з дошкільниками. Не пасивне сприйняття й копіювання алгоритмів дій, а дослідження, експериментування, ті види діяльності, які супроводжуються емоціями, яскравими враженнями, задоволенням від діяльності[29].

Творча художня діяльність, відзначають науковці, це відмова від стереотипів і прагнення реалізації потреби самовираження й естетичного засвоєння світу. Творчість – це засіб реалізації мети.

Н. Каньоса звертає увагу, що у дошкільному віці відзначається спорідненість мистецтва й творчості, пов'язані з особливостями художньоестетичного розвитку дітей. І саме тому у науковій літературі вчені відзначають подібність таких понять: художньо-естетичної, художньопрактичної, художньо-конструктивної, художньо-творчої художньотеатральної, художньо-продуктивної й образотворчої діяльності. Тож різні форми, види й засоби мистецтва сприяють кращому пізнанню довкілля і самої себе, а художня діяльність, завдяки залученню до практичного мистецтва, допомагає проявити свій особистісний потенціал [15].

Дошкільникам властиве поліфонічне сприймання й відображення художніх образів, доступними художніми засобами (рухами, знаками, словами, ритмами, кольорами), зазначає О. Дронова. Такі особливості дітей дошкільного віку вимагають від дорослих залучення їх до творчої діяльності

в різних видах мистецтва. При цьому слід враховувати послідовність сприймання й засвоєння художнього явища: первинне споглядання – усвідомлення – перетворення – самостійне створення художнього образу[12].

Зазначила потребу сучасної системи освіти в переосмисленні сутності педагогічних підходів, пошуку їх активізації і переведення дитини в позицію суб'єкта пізнання, здатного до творчого самовираженн, Людмила Шульга. У дослідженні розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку Л. Шульга розкриває розвиток природних нахилів дитини через емоції, почуття, естетичне ставлення до природи через образотворче мистецтво. При цьому вона вважає, що головним завданням зображувальної діяльності є виховання естетичних почуттів, а допоміжне - навчання технічним вмінням малювання. Науковець проаналізувала дослідження з проблеми діяльнісного підходу в педагогіці. Розкрила педагогічні умови запровадження діяльнісного підходу до формування мистецько-творчої компетентності дитини в освітній системі дошкільного закладу [55].

Актуальним є те, що дослідниця визначила умову поєднання емоційноціннісного та діяльнісного компонентів у процесі формування мистецькотворчої компетентності дітей та наголошує на тому, що діяльнісний підхід має особливе місце у самостійній та організованій діяльності дітей дошкільного віку. При цьому самостійна художня діяльність має бути з ініціативи самих дітей і виходить з їх мотивацій. А організована художня діяльність характеризується підготовкою педагога і відбувається на заняттях, розвагах, в індивідуальній та гуртковій роботі [55].

Л. Шульга також зазначає, що ігрова діяльність споріднена з образотворчою за своєю природою. Дитина у грі, діючи з предметами, іграшками, уявними героями, проживає реальне життя, із певними емоціями, почуттями, фантазіями. «В основі гри та образотворчої діяльності лежить

творчий процес, в якому дитина поєднує свій когнітивний досвід, бажання, настрої і виступає ініціатором, транслятором, генератором ідей, справжнім творцем».

Л.Шульга націлює педагогів на підтримку ігрової природи дитини під час художньої діяльності. Це сприяє активізації, мотивації, винахідництву і мистецько-творчому самовираженню кожної дитини. Організація гри, дослідження, образотворчої діяльності допомагає кожному досягти успіху і мотивує до подальшої художньо-продуктивної активності.

Автор звертає увагу на заняття з образотворчої діяльності, які варто починати з ігрових прийомів, що дають можливість вибрати предмет, який стане інструментом самовираження дитини і пов'язати його з асоціаціями із власного життєвого досвіду. При цьому назва твору і прізвища митців, зауважує Л.Шульга, «не збагачують когнітивний досвід правопівкульного дошкільника. Коли ж діти оживлюють художній образ і відтворюють характер героїв «входять» у картину і відчують її за допомогою ігрових прийомів, то відбувається збагачення емоційно-почуттєвої сфери особистості.

Вона рекомендує розпочинати процес самовираження через рух, за допомогою різних ігрових прийомів: «імітація образу» (своєрідне малювання власним тілом у просторі, проживання образу), «малювання руками в повітрі» (створення простої форми великого розміру) та інші, які не лише підготують до формоутворення за допомогою дрібної моторики на площині, а й забезпечать вільний і вмотивований творчий процес.

Необхідною умовою для творчості є свобода вибору матеріалів, інструментів, способів зображення для художньої діяльності, пише автор. А це означає, що предметне довкілля, в якому перебувають дошкільники має бути збагачене на такі матеріали, інакше можливості творити будуть обмежені. Роль

педагога – сприяти процесу саморозкриття дитини і втручатися лише за потребою, не нав'язливо.

Автор робить висновок, що діяльнісний підхід у художньопродуктивній творчості сприяє активному самовираженню дитини зручними для неї засобами і способами, а результатом є формування мистецько-творчої компетентності дошкільника [55].

Таким чином, формування мистецько-творчої компетентності дошкільників є результатом емоційно орієнтованої моделі мистецької освіти, її діалогічність, яка передбачає взаємодію з іншою особистістю; здатність створювати власні художні образи; спільну діяльність дорослого і дитини в мистецькому середовищі.

1.3. Розвиток музично-творчих здібностей засобами музичних видів діяльності

З огляду на тему цього дослідження визначимо музичні види діяльності, пріоритетні для формування мистецько-творчої компетентності: слухання музики, спів, музично-ритмічна діяльність, музично-ігрова та гра на дитячих інструментах.

Вчені дослідили проблему розвитку музично-творчих здібностей дитини у філософському, соціологічному, музикознавчому, психологічному та педагогічному аспектах і дійшли висновку про недостатню розробленість поняття «музично-творчі здібності», а також відсутність єдиного погляду на природу, структуру, сутність, особливості і діагностику музично-творчих здібностей.

Здібності людини цікавили ще стародавніх філософів (Гераклід, Парменід, Емпедокл, Гіппократ). Вони визначали їх як індивідуальнопсихологічні відмінності людей. Наразі актуальною є проблема

формування творчої особистості і новий БКДО орієнтує на певні компетентності, якими має оволодіти дошкільник для власної реалізації впродовж життя. Ми досліджуємо питання формування мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку засобами музичних видів діяльності. Тому в психологопедагогічних дослідженнях вивчаємо творчі і музичні здібності дітей як базис.

Феномен здібностей вивчали багато вчених: Б. Ананьєв, І. Бех, Л. Виготський, Г. Костюк, В. Крутецький, О. Леонт'єв, В. Моляко, С. Рубінштейн, Я. Шубінський та інші, але особливу увагу на психологічні особливості розвитку музичних здібностей звертав Б. Теплов. Він вважав, що успішність будь-якої діяльності забезпечується комплексом здібностей, які є результатом розвитку людини. На його думку, всі діти наділені задатками до музичної діяльності і активно розвиваються в ній. Для вирішення педагогічних завдань музичного розвитку дитини слід звернути увагу на природу її музичності і визначити цілеспрямоване навчання.

На думку вченого, людські здібності – це особистісно-індивідуальні характеристики, у структурі яких поєднуються загальні розумові (загальний інтелект, можливості засвоєння та застосування різних систем знань, пам'ять, увага...) і спеціальні (в нашому випадку – музичні: музичний слух, почуття ритму, музична пам'ять, уява з музичним сприйняттям...)[30].

Основним завданням музичного виховання за визначенням програм є: розвиток музичних здібностей дітей з урахуванням можливостей кожної дитини за допомогою різних видів музичної діяльності. На думку різних вчених між музичними здібностями та здібностями до наукової та технічної діяльності існує позитивна кореляція.

Б. Теплов у статті «Психологія музичних здібностей» визначив структуру музичних здібностей і виділив ритмічне відчуття ладу й здатність

до розвитку музичних слухових уявлень (музикальність), пише О.Мкртічян. Він обґрунтував нерозривний зв'язок між музичними здібностями й музикальністю. Тонкість слуху залежить від того, наскільки сильно й глибоко сприймається музика. Таким чином, музичне сприйняття тісно пов'язане з естетичними емоціями. Зміст музики – це специфічна мова почуттів і емоцій, в якій художні образи мають знакові особливості, притаманні абстрактному мисленню, але виступають в конкретній чуттєвій формі. Вона виконує три функції: відзначаючу (слабо представлена), комунікативну (як прозаїчна мова) і експресивну (набагато ефективніша, ніж прозаїчна мова).

О. Мкртічян, на основі аналізу досліджень вчених, стверджує, що однією з причин виникнення музики як сфери людської діяльності є потреба людей у спілкуванні. А музика, як мистецтво, починається з того моменту, коли люди засвоїли у взаємному спілкуванні звукові сигнали і вони відклалися в пам'яті, як постійні основні відносини двох або декількох інтонованих елементів.

Філогенетично і онтогенетично музичні здібності розвивалися в тісному контакті зі словом, у взаємному спілкуванні людей. Музика пройшла той же шлях зародження й розвитку, що й інші види мистецтва [29].

Основою музичного розвитку дошкільників визнана емоційна сприйнятливність музики, чуттєвість дитини до її сприйняття. Якісний рівень музичного сприйняття виражається глибиною переживань дитини. А тому, в організацію музичної діяльності дітей дошкільного віку варто включати хороводи з українськими піснями, ігри, потішки, заклички, залучати до оркестрової музики з соло інструментом, де нескладні і зрозумілі мелодії.

Виключно велику роль в музичній діяльності відіграють емоції. Вчені стверджують, що емоційне пізнання генетично випереджає інтелектуальне. Саме на цьому побудована система навчання в Вальфдорфських школах, де

емоційне передує інтелектуальному. Музика створює потрібний настрій, активізує пізнавальні процеси, стає мотивом навчальної діяльності.

Генетичними формами регуляції поведінки в дитинстві є емоції. Л. Виготський стверджує, що без емоційного контакту немає художньої комунікації і, відповідно, духовної взаємодії особистості з творами мистецтва. Це є підґрунтям розвитку емпатії, формування моральних мотивацій.

Музика сприяє формуванню «музичного вуха», а дослідники цього питання виявили, що розвиток музичного слуху є найважливішою частиною музичних здібностей дитини. Тому активне слухання й розвиток музичного слуху у дошкільнят є основоположним у музичній діяльності [6, С.39-40].

На одночасний розвиток музично-слухових і музично-естетичних здібностей дітей звертає увагу С. Науменко. Поєднання емоційного і слухового компоненту в процесі музичного навчання сприяє розвитку музичних здібностей [33, с.15-17]. Щодо педагогічних аспектів музичного розвитку дитини, то вчені відзначають покращення загальних властивостей психіки, інтелекту, моторики і розширення творчих інтересів дошкільників в музично-ігровій діяльності, грі на музичних інструментах, пісенній творчості.

Перспективними шляхами розвитку музичних здібностей дітей можна назвати:

- створення освітньо-музичного середовища в дошкільному закладі;
- інтеграція різних видів мистецтв;
- мотивація до самостійної музичної діяльності;
- спонукання до пошуково-творчої музичної роботи й самовираження в ній;
- поєднання колективної, групової й індивідуальної роботи дітей.

Головною ознакою розвитку музичних здібностей є творчість.

Дошкільники 4-7 років мають психолого-педагогічні особливості розвитку музичних здібностей, які виокремлює О. Мкртічян: розвинену музичну уяву й відмінну пам'ять, що є запорукою музичної творчості [30, с.49]. Узагальнюючи дослідження вченими цього питання, вона визначає наступні принципи розвитку музичних здібностей:

- емоційна насиченість освітнього процесу;
- забезпечення психологічної комфортності дошкільників на заняттях;
- добровільна участь дітей у музично-ігровій діяльності; різновікове комплектування груп;
- активізація творчого самовираження дітей.

Узагальнюючи дослідження вчених останніх років, О.Мкртічян визначає «музично-творчі здібності – це індивідуально-психологічні властивості особистості, що зумовлюють сприйняття, виконання, творення музики, здатність розвиватися, вдосконалюватися в музиці і засобами музики»[29]. Структурними складовими музичних здібностей є такі: *ладове чуття* (емоційне переживання певних відношень між звуками), *музичнослухове уявлення* (відтворення по слуху мелодій, це ядро музичної пам'яті й музичної уяви) і *музично-ритмічне чуття* (рухове переживання музики, емоційна виразність музичного ритму й точність його відтворення).

Слід зазначити, на думку вчених, здібності не є в дитини в готовому вигляді. Вони формуються в активній діяльності. Музичні здібності формуються в активній творчій діяльності музичного слуху. Виокремлюють музичне мислення – виражений в інтонаційному звуковій процес моделювання відносин людини до дійсності. І резюмують: мислення завжди є творчим!

Оскільки музика – явище складне, пластичне, цілісне й специфічно структуроване, то й саме поняття «музичні здібності» в усьому різноманітті наповнене цими явищами, підсумовує О.Мкртічян [29, с.82].

На вплив музичної діяльності на розвиток дітей дошкільного віку звертає увагу К.Товкайло. Відомо, що у семимісячного ембріона людини повністю сформований слуховий аналізатор і лікарі радять майбутнім мамам в третій триместр вагітності слухати класичну й національну музику, читати казки дитині, розмовляти з нею, співати колискові. Це позитивно впливає на розвиток інтелекту, мови і взагалі психіки дитини. Автор статті наголошує на використанні всіх видів музичної діяльності (слухання музики, співу, музично-ритмічних рухів, гри на музичних інструментах) у вихованні дітей дошкільного віку та позитивному впливі на їх гармонійний розвиток [47].

К. Товкайло розглядає вплив ритмічно-музичної діяльності на естетичне виховання дітей дошкільного віку. Естетичне виховання значним чином пов'язане з фізичним розвитком дошкільників, мотивує вона, а рух вважається основою усього життя, то «ритмічне його відображення пов'язується із такою характеристикою як краса у рухах». Цим пояснюється значення музично-ритмічних рухів (вправ, танців, хороводів, музичних ігор) для всебічного розвитку дітей. Систематичне залучення до музично-ритмічних занять сприятиме естетичному осмисленню і відтворенню краси художніх образів та культури рухів, розвиватиме естетичні почуття, образне мислення, збагачуватиме духовний і культурний світ дитини, робить висновок автор статті [48].

С. Садовенко у дисертаційному дослідженні «Методика формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку (на матеріалі українського фольклору)» розкрила особливості українського музичного фольклору, обґрунтувала його дієвість у розвитку музичних здібностей дошкільнят і довела ефективність його використання в освітньо-виховному процесі дошкільних закладів. Вона констатує, що залучення дітей дошкільного віку до етнонаціональних музичних традицій сприяє їх загальному розвитку, а

музичний фольклор як складова національної культури «концентрує в собі народну філософію, етику й естетику, є дієвим фактором виховання»[46].

Більшість дослідників (О. Половіна, Л. Косачова, О. Соцька, О. Малікова та ін.) вивчають вплив образотворчого мистецтва на формування мистецько-творчої компетентності дошкільників, а І. Ларіна й Ю. Доля розкривають питання формування музично-естетичного смаку дітей дошкільного віку засобом взаємодії музики і живопису. Зазначимо, що музично-естетичний смак, однозначно, є невідомою складовою мистецькотворчої компетентності. Багато вчених наголошують на тому, що музика найбільш емоційно насичене мистецтво і завжди викликає відповідну емоцію, а вона не менш важлива, аніж думка, і саме емоційні реакції мають складати основу виховного процесу. Дослідники, що вивчали спорідненість музики і живопису, знайшли спільність навіть у термінах: мелодія в музиці відповідає лінії і малюнку в живопису, гармонія – колориту, музичний лад – настрою в картині, тембр музичних інструментів – манері письма і стилю художника, а термін «ритм» присутній і в музиці, і в живопису. І далі, посилаючись на джерела, автори статті розкривають спільність музики і живопису. Мелодія розкриває основний зміст музики, її художні образи, а сюжет картини – її зміст, головну думку та ідею. Засобом музичної виразності є гармонія, а гармонійне поєднання різних кольорів у живопису – це колорит. Спільним засобом виразності для обох видів мистецтва є ритм, поза яким не здатна існувати жодна мелодія або картина. Рух в картині відчувається завдяки ритму, а за настроєм відповідає лад – мажорний або мінорний, це музичні терміни. Тембр голосу чи музичного інструменту має певне звукове забарвлення. Все це є підставою для поєднання музики і живопису у формуванні музично-естетичного смаку дошкільників, засобами формування їх мистецько-творчої компетентності [12].

Посилаючись на дослідження О. Мкртічян, вчені Л. Мельничук, Н. Максимчук, Л. Ілюк, визначають музично-творчі здібності як індивідуально-психологічні властивості особистості, що зумовлюють сприйняття, виконання, творення музики, здатність розвиватися, вдосконалюватися в музиці і засобами музики. Зазначають високу сенситивність дошкільного віку для їх розвитку, яка проявляється в емоційній чуйності, інтересі до творчих завдань, інтенсивності мислення. Саме музична творчість є важливим фактором розвитку особистості. Виокремлюють види дитячої музичної творчості: співи, слухання музики, музично-ритмічна та музично-ігрова діяльність, гра на дитячих музичних інструментах (візуалізація образів музики та передача їх під час виконавської діяльності голосом, рухами, пластикою). На цій підставі вони розробили критерії та показники розвитку музично-творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Виокремлюють такі критерії:

- сприйняття музики;
- співоча майстерність;
- рухова імпровізація під музику;
- елементарне музикування;
- пісенна творчість;
- хореографічна майстерність; - музично-ігрова творчість.

Відповідно характеризують рівні: низький (репродуктивний), середній (продуктивний), високий (творчий). Описують методику проведення діагностики і доводять, що запропоновані завдання сприятимуть якісній діагностиці рівнів розвитку музично-творчих здібностей дітей дошкільного віку [12]. (див. Додаток)

Отже, аналіз досліджень вчених щодо важливості розвитку музичних здібностей у дітей дошкільного віку, дозволяє зробити висновок про те, що

сама музична творчість має потужний вплив на формування мистецькотворчої компетентності дошкільників.

Висновки до першого розділу

Вивчення літератури щодо теми нашого дослідження дало можливість з'ясувати, що художньо-творче самовираження кожної дитини, яке проявляється в мистецько-творчій компетентності, забезпечується формуванням елементарних мистецьких навичок. А мистецтво пов'язане з художньою культурою і характеризує художню діяльність. Художній образ є основним поняттям мистецтва і виражається різними засобами і формами. Дошкільники оперують образами, які є вираженням їх уявлень, фантазувань і вчені розглядають їх як прояв художньо-естетичних здібностей.

Питанням розвитку художньо-естетичних здібностей та організації художньо-естетичного виховання дітей займалися і займаються багато вітчизняних і зарубіжних психологів та педагогів. Спільним в їх дослідженнях є те, що дошкільний вік є найбільш сенситивним в розвитку людини, періодом оптимізації творчого потенціалу дитини і його вплив на подальший розвиток дитини унікальний. Для творчого самовираження дітей є різні види мистецтва, їх пов'язує художньо-творча діяльність, яка дає можливість дитині виразити своє бачення світу, окремих ситуацій, через власні художні образи, створені обраними засобами мистецтва: зображувальними, музичними, художньо-мовними чи театралізованими. Вчені, що досліджують цю проблему, відзначають емоційно-позитивний вплив художньо-творчої діяльності на настрій дитини, сприяння її гармонійному розвитку і формуванню мистецько-творчої компетентності.

Завдання формування мистецько-творчої компетентності означене в новому БКДО і визначається так: «це здатність дитини реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів до видів мистецтва, елементарно застосовувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях під час освітньої та самостійної діяльності». У новому державному стандарті дошкільної освіти визначені пріоритетні види діяльності для її формування: художньо-продуктивна, музична, театралізована й самостійна художня діяльність. З огляду на тему нашого дослідження, ми розглядаємо музичну діяльність, яка, за твердженням дослідників, має найпотужніший вплив на гармонійний розвиток дитини.

Дослідники визначають дві обов'язкові умови формування мистецькотворчої компетентності:

- 1) розвиток у дитини здатності емоційно-чуттєво сприймати об'єкти і явища довкілля;
- 2) забезпечення умов для самовираження в процесі мистецької діяльності.

Наголошують на реалізації діяльнісного підходу в художньопродуктивній творчості, художня діяльність має бути з ініціативи самих дітей і виходить з їх мотивацій. Це сприяє активному самовираженню дитини зручними для неї засобами і способами.

Вчені визначають роль педагога в організації мистецьких видів діяльності, яка полягає в сприянні процесу саморозкриття дитини і втручання лише за потребою, не нав'язливо.

Дослідники звертають увагу на гедоністичну функцію мистецтва і наголошують, що визначальним принципом педагогічного супроводу є формування ціннісного ставлення до продуктів мистецької діяльності і

сприяння їх привласнення дитиною. Продукти діяльності дітей мають бути оприлюднені на виставках, в концертній діяльності і т.п. Особлива роль відводиться батькам, які мають заохочувати бажання дітей займатися мистецькими видами діяльності, підтримувати мистецькі вподобання дитини, позитивно реагувати на продукти діяльності, влаштовувати сімейні свята з використанням мистецьких видів діяльності, відвідувати разом виставки, музеї, концерти з послідуочим обміном емоціями і враженнями.

Слід зазначити, що поліфонічне сприймання й відображення художніх образів, властиве дошкільникам, вимагає від дорослих залучення дитини до різних видів мистецтва, спостереження за успіхами дитини в них і відповідне спрямування діяльності.

Багато дослідників питання художньо-естетичного виховання дошкільників наголошують на інтегрованому підході до організації мистецько-творчої діяльності, в якій може домінувати якась одна.

У новому БКДО визначені основні засоби, які доцільно використовувати для формування мистецько-творчої компетентності: естетика побуту, твори мистецтва й природа.

Особливе місце у формуванні мистецько-творчої компетентності належить музичному мистецтву. Розвиток музичних здібностей є передумовою музичної діяльності. Здібності розвиваються у взаємозв'язку. Формування музичних здібностей старших дошкільників відбувається при оволодінні різними видами музичної діяльності.

Структурними складовими музичних здібностей є такі: ладове чуття (емоційне переживання певних відношень між звуками), музично-слухове уявлення (відтворення по слуху мелодій, це ядро музичної пам'яті й музичної уяви) і музично-ритмічне чуття (рухове переживання музики, емоційна

виразність музичного ритму й точність його відтворення). Музичні здібності формуються у творчій діяльності.

Таким чином, позитивний вплив на гармонійний розвиток дошкільнят використання в освітньо-виховному процесі всіх видів музичної діяльності (слухання музики, співу, музично-ритмічних рухів, гри на музичних інструментах), сприяє формуванню їх мистецько-творчої компетентності.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНИХ ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Опис методики формування мистецько-творчої компетентності у старших дошкільників засобами музичних видів діяльності

Музичне мистецтво один з наймогутніших засобів формування мистецько-творчої компетентності у дошкільників. Найбільш ефективно цей процес реалізується в практичній діяльності дітей, до якої відносять слухання музики, співу, музично-ритмічні рухи та гру на музичних інструментах.

Оскільки сприймання музики не є природженим, слід визначити умови, що сприятимуть формуванню мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку. Перш за все, визначити ті здібності, які слід розвивати в дітей. Це ладове чуття, яке вважається емоційним компонентом музичного слуху і характеризує здатність дитини розрізняти ладові функції звуків мелодії. Найсприятливіші умови для його розвитку створюються в процесі слухання музики і співів. Далі йде здатність до слухового уявлення, тобто слуховий компонент музичного слуху, що характеризується як довільне користування слуховими уявленнями, що відображають звуковисотний рух. Ці

здібності розвиваються найкраще під час співів та гри на музичних інструментах. І музично-ритмічне почуття - це почуття емоційної виразності музичного ритму і його точне відтворення. Воно найбільшою мірою формується в процесі ритмічних рухів. Дослідники формування основних музичних здібностей довели, що вони можуть виявлятися раніше будь-яких інших і розвивати музикальність необхідно у всіх дітей, незалежно від природжених даних, саме тому, що здатність сприймати музику, переживати і навіть її створювати, є загальнолюдською особливістю.

Слухання музики вирішує такі завдання: навчити дітей любити музику й емоційно відгукуватись на неї; виховувати оціночне ставлення до музики, закладати основи музичного смаку; розвивати сприймання музики, запам'ятовування її; знайомити дітей з кращими зразками народної й класичної музики; навчити розрізняти музику за характером і змістом, жанрами й засобами виразності; створити фонд улюблених дитячих музичних творів.

Слухання музики передбачає використання музики, слова вихователя і наочності. Тон, міміка, емоційна забарвленість слова вихователя має важливе значення для того, щоб у дітей виник художній образ. Та іноді не вистачає музики і слова, тоді потрібно підключати наочність. Оскільки близько 80% інформації про зовнішній світ поступає в мозок через зоровий аналізатор, поєднання живопису й музики сприяє кращому розумінню музики, її настрою.

Під час слухання музичних творів використовують такі прийоми: постановка завдання, яке спрямовує діяльність дітей і впливає на їхню активність. Взагалі, кожного разу, перед організацією будь-якого виду діяльності, слід обов'язково націлювати дітей на її результат і посприяти як його досягти.

Створювати ігрові ситуації, щоб викливати в дітей позитивні емоції і щоб навчання сприймалося як гра, оскільки розумова сфера та вольові зусилля дошкільників обмежені. Це другий прийом.

Повторюваність програвання музичних творів з метою включення різних аналізаторів: слухових, рухових, зорових. Це третій прийом.

Використання прийомів залежить від віку дітей, завдань, які ставляться на занятті, та етапу заняття. Вчені визначають такі етапи заняття із слухання музики: ознайомлення; розучування музичного твору та закріплення. При ознайомленні з музичним твором старших дошкільників слід налаштувати їх на слухання музики, розуміння її змісту, характеру, зосередження уваги на аналізі музики. Починати з монологічної мови вихователя з переходом до бесіди з активною участю дітей.

Розучування музичних творів вимагає використання різних прийомів у різних вікових групах. У роботі зі старшими дошкільниками переважають прийоми аналізу твору, яким дітей навчають поступово.

Під час закріплення рекомендовано порівняти музичний твір, який слухали діти з новим, близьким за тематикою та художніми особливостями. Це спонукає дітей уважно вслуховуватися в звучання твору, аналізувати зміни і вчитися говорити про музику. Обов'язково пропонують дітям обрати твори, які їм найбільше сподобалися.

Репертуар творів, рекомендованих для кожної вікової групи, зазначено в програмах розвитку дітей дошкільного віку.

Пропонуємо такі етапи роботи з дітьми під час слухання музики:

1. Ознайомлення з твором, визначення з характером. Короткі відомості про композитора. Уважне прослуховування від початку до кінця.
2. Самостійне визначення характеру твору. Зміна темпу і динаміки.

Назва твору и автора (за допомогою вихователя).

3. Впізнавання твору за звучанням. Визначення характеру, кількості частин та вміння порівнювати їх. Придумати сюжет.

4. Впізнавання твору за фрагментами. Порівняння за контрастністю.

Дослідники впливу музики на розвиток дитини вважають, що активне слухання музики – це сильний розвиваючий фактор і, в той же час, складна музична діяльність, в якій діти набувають найбільший обсяг музичних вражень, переживають, навчаються слухати, чути й аналізувати її. Завдяки сприйняттю емоційного змісту музичних творів розвивається музичне сприйняття, яке трактується як особлива музична здібність до будь-якого виду музикування. І що цікаво, «випереджальний розвиток професійноігрових, рухово-моторних здібностей і навичок над інтелектуальними й чуттєвими гальмує розвиток і особливо саморозвиток особистості». Це говорить про важливість цього виду музичної діяльності дошкільнят для формування і розвитку їх мистецько-творчої компетентності.

Наступний вид музичної діяльності, спрямований на формування музично-творчої компетентності старших дошкільників – співи. Це один із найсильніших і найдоступніших засобів естетичного впливу на людину і зміцнення здоров'я дітей, оскільки за науковими даними, тільки 10-15% вібрацій переходить на голосові зв'язки, а інші сприяють покращенню роботи внутрішніх органів людини. Розвиваються і зміцнюються легені, артикуляційний та голосовий апарат, активізуються процеси обміну. Це найкраща дихальна гімнастика.

У співі розвиваються слухові уявлення, без яких неможливе правильне відтворення мелодії голосом, мелодичний слух, ладове почуття, відчуття ритму, музична пам'ять і емоційний відгук на музику. Під час співу вдосконалюється мова дітей, виправляються дефекти вимови через чітку

дикцію і правильне засвоєння слів, ритм пісні сприяє вимові важких звуків та складів.

Етапи роботи з дітьми під час навчання співів:

1. Ознайомлення з піснею, бесіда за змістом. Визначення характеру. Розучування мелодії по фразам. Визначення структури пісні (вступ, заспів, приспів).
2. Робота над чистотою інтонування мелодії складних місць.
3. Робота над диханням, дикцією. Впізнавання твору за мелодією і за закінченням музичних фраз.
4. Пізнавання за вступом. Робота над ансамблем, над початком та закінченням музичних фраз. Робота над динамікою та дикцією.
5. Робота над виразним виконанням твору. Впізнавання мелодії за ритмом.
6. Характерне виконання пісні.
- 7-8. Впізнавання пісні за фрагментами. Колективне виконання та виконання солістами.

На заняттях співами діти старшого дошкільного віку повинні сидіти прямо, не торкаючись спинки стільця, при розучуванні пісні, або стояти, при виконання вивчених творів. Голову тримати прямо, не напружуючи і не витягуючи шії, руки опущені вздовж тулуба, ноги – разом або одна нога трохи виставлена вперед.

Дошкільники співають природним звуком без крику і напруження. Звучання має бути високим, легким, дзвінким, спокійним та наспівним. Голосові зв'язки людини визначають висоту голосу, чим коротші, тим вищий звук. А у дітей голосові зв'язки коротші в чотири рази, ніж у дорослих, тому звук дитячого голосу слабкий, їх треба навчати використовувати резонатори (порожнини рота, глотки, носа, лобні пазухи тощо).

Правильне співоче звукоутворення залежить від протяжності, наспівності звука, для яких величезне значення має правильне дихання і вокальна дикція. Під час співу важливо своєчасно робити вдих і видих. Після вдиху (одночасно через ніс і рот) тримати паузу, що підготовляє до видиху, затримка повітря (вдихальна установка) і видих. Видих вважають основою правильного співу. Він має бути спокійним, економним, повільним. Існують три типи дихання: грудне, нижньо-реберне і діафрагмальне. Коли діти старшого дошкільного віку співають стоячи, в них дихання груднодіафрагмальне.

Пісня має текст і мелодію. Для виразного і красивого виконання пісні діти мають володіти вокальною дикцією. Це активна діяльність артикуляційного апарата, що забезпечує правильне утворення голосних і приголосних звуків. У вокальній дикції голосні звуки співаються протяжно. На чистоту інтонації впливає і чітка вимова приголосних перед голосними. При розучуванні пісні слід підкреслювати голосом логічний акцент, наголосу відповідності з мелодичною виразністю пісні.

Для розспівування перед виконанням пісень використовують вправи для розвитку голосу та музичного слуху (звуконаслідування, народні примовки, поспівки тощо).

Правильне відтворення звуковисотного малюнка мелодії називається чистота інтонування, якої добиваються розвиваючи у дітей мелодичний слух та ладове відчуття. Вона залежить від взаємодії слухових та вокальних навичок, від дихання, звукоутворення й дикції.

Вокальні та хорові навички розвиваються поступово. А капельний спів починають з другої молодшої групи. Спочатку діти співають тільки звуконаслідування, далі поспівки та примовки, а потім пісні а капельно. У старших дошкільників зміцнюється голосовий апарат, поліпшується вокально-

слухова координація, стає більш стійке і глибоке дихання, тому вони можуть виконувати пісні рухливого і наспівного характеру.

Систематичні заняття співами розвивають музичні здібності дітей, сприяють засвоєнню співочих умінь, привчають старших дошкільників аналізувати свої враження від музичних творів. Глибокі емоції від виконання пісень, зацікавленість від їх слухання стає стійкою. Розширюється співочий діапазон, з'являється наспівність, виразніше виконують пісні, розширюється обсяг співочих умінь.

Таким чином, це другий вид музичної діяльності, що позитивно впливає на формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників.

Наступний – музично-ритмічні рухи. Їх основне завдання - виховання активного сприймання музики і засвоєння вмінь передавати зміст і характер музики в рухах. Ці вміння розвиваються під час танців, музичних ігор і вправ. В музично-руховій діяльності рухи дітей є засобом вираження думки, почуттів, образів. А тому, чим активніше, свідоміше сприймає музику дитина, тим виразніше вона рухається. Навчання природних рухів потребує великої уваги дорослих. На музичних заняттях, заняттях із розвитку рухів вихователь використовує наочно-дійовий показ, демонструє комплекс способів дії (як виконати вправу, рух під музику тощо). Показниками розвиненості почуття ритму є виразність рухів, їх відповідність характеру і ритму музики. Діти з 5 років можуть виконувати завдання на відтворення ритмічного малюнка мелодії в оплесках, притопах, на музичних інструментах.

В процесі такого виду музичної діяльності формується творча уява дитини, виявляються ініціатива і вигадка. Через мову, міміку, рухи, спів діти створюють цікаві композиції для своїх ігор і танців. Вони легко перетворюються в ігровий образ, який створюють самостійно. Творчі здібності

діти виявляють в бажанні виступити на святі, чи на заняттях, показати своє індивідуальне вираження в рухах.

Цікавий вид роботи – інсценування пісень і казок. Це послідовне відтворення епізодів, що розкривають зміст творів. При цьому вихователь виразно читає текст чи співає пісню, може використовувати візуальні засоби, що відповідають сюжету. Інсценування можна провести у вигляді вистави.

У ритмічно-музичній діяльності вирішуються такі завдання:

- навчання дітей узгоджувати рухи з характером музики, ритмічно й виразно рухатися, грати в музичні ігри, водити хороводи, танцювати;
- розвиток у дітей почуття ритму, навчання виконувати пісні, ігри, танці з яскравим ритмічним малюнком, який передають в рухах.

Музично-ритмічні вправи можуть сюжетні і безсюжетні. Перші рекомендовано проводити з дітьми молодшої і середньої групи, другі – зі старшими дошкільниками. Такі вправи спрямовані на узгодження рухів з характером музичних творів; зміну рухів із зміною регістру; привчати дітей починати і закінчувати рух разом з музикою; самостійно змінювати рухи відповідно до форми твору; виконувати різні шиккування та танцювальні елементи; удосконалювати ходьбу, біг, стрибки та виконувати різноманітні вправи з атрибутами.

Одне з центральних місць в музиці займають музичні ігри, які діляться на сюжетні, що супроводжуються програмною музикою; сюжетні, що супроводжуються піснею і безсюжетні. У зміст сюжетних ігор включають близькі і зрозумілі дітям образи і дії з навколишнього життя. В основу такої гри покладено певний образ, завдання, є розгорнута дія, може бути співставлення образів.

У сюжетних іграх зі співом діти навчаються передавати рухами зміст та образ пісні, загальний характер музики або засоби музичної виразності.

Вихователь має пояснити чи показати образ, який діти не можуть передати, але кожна дитина передає образ по- своєму. Співати можуть вихователь і діти разом, але коли рухи дітей утруднюють дихання, співає тільки вихователь. Є певні вимоги до місця вихователя при показі рухів: якщо діти стоять півколом чи шеренгою, вихователь стоїть обличчям до них; якщо діти стоять колом, то вихователь займає місце поряд з ними, а не в центрі кола. Дітей ділять на дві підгрупи (одна співає, друга – грає), потім навпаки.

Безсюжетні ігри рухливі і проводять їх за правилами. В таких іграх біг, ходіння, стрибки супроводжуються музикою, а словесні сигнали замінюються музичними. В таких іграх є обов'язково елемент змагання, діти отримують радість і задоволення, а дотримання правил гри дисциплінує їх.

Як і інші форми рухів, в музично-ритмічному вихованні значне місце займають танці. Танець невіддільний від музики, яка не тільки організовує і регулює рухи, але й надає їй виразності й емоційності.

Танці розвивають творчі здібності дитини, яка привчається виражати в рухах свій настрій, свої переживання. Виділяють три види танців: фіксовані, імітаційні та вільні. У фіксованих - за певною музикою закріплюється певна послідовність рухів, вони більш складні і вимагають поступового засвоєння. Спочатку діти слухають музику, визначають її характер, форму, засоби виразності, а далі вихователь, на наступному занятті, показує рухи і починають розучувати танець. Важливу роль відіграють народні танці, хороводи, що сприяють вихованню патріотичних почуттів у дітей.

Імітаційні танці використовуються в молодшій групі для створення радісного настрою у дітей.

У вільних танцях діти самостійно підбирають рухи та їх чергування.

Саме вони сприяють розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку, їх музикальності, почуття ритму, сприяють формуванню творчо-мистецької компетентності.

Одним із засобів музичного розвитку дітей є музично-дидактичні ігри. Як всі ігри за правилами, вони мають зміст, дії і правила гри. Їх мета - навчити дошкільників розрізняти й запам'ятовувати музичні звуки за висотою, тембром, динамікою ритмом.

Музично-дидактичні ігри ділять на три типи. Перший, своїм спокійним і зосередженим характером нагадує настільні дидактичні ігри. В їх основі лежить сенсорне завдання пов'язане з дією і розвиває вміння вслухуватися в музику. Наприклад; «На чому я граю».

Другий тип наближається до рухливих дидактичних ігор, але тут спочатку виконується сенсорне завдання, а потім ігрові дії з елементом змагання. Наприклад; «Мисливці і зайці».

Третій тип музично-дидактичних ігор за характером подібний до хороводних, що мають ознаки народних, з елементами імпровізації і варіаційності. Тут сполучаються рухи групи і ведучого, або рухаються всі учасники разом. Можна ділити групу на дві і в ігровій формі проводити змагання на виконання музично-сенсорних завдань.

Для проведення музично-дидактичних ігор мають бути дитячі музичні інструменти – брязкальці, бубон, дзвіночки, металофон, трикутники, бандури тощо. Основними методами і прийомами навчання музично-ритмічним рухам є коротке і чітке пояснення, показ рухів, бесіда.

Музичні заняття не лише сприяють розвитку музичних здібностей, але й важливу роль відіграють у розвитку уваги, пам'яті, волі, ініціативи, самостійності, навичок роботи в групах. Все це сприяє розвитку

художньо-творчих здібностей дітей, які лежать в основі їх мистецько-творчої компетентності.

Гра на музичних інструментах.

Музичні інструменти виникли ще в II-III ст. до нашої ери. На сьогодні існує два типи музичних інструментів. Це – народні і інструменти симфонічного оркестру. У кожному типі є такі основні групи: духові, ударні і струнні. Народні духові – це свистулька, сопілка, ріжок, волинка, а симфонічні – флейта, кларнет, фагот, гобой (дерев'яні) і труба, туба, тромбон і валторна (мідні). Народні ударні інструменти – барабан, бубон, дерев'яні ложки, дзвіночки, калатало, кастаньети, мара каси, тріскач, симфонічні – барабан, дзвіночок, ксилофон, тамтам, тарілки, трикутник... Струнні інструменти з'явилися пізніше. Народні – гуслі, домра, балалайка, гітара, мандоліна, скрипка та ін. Симфонічні – арфа, скрипка, віолончель, контрабас та ін. Клавішні – клавесин, клавікорд, піаніно, рояль. Клавішно-язичкові – акордеон, гармонь, баян.

У роботі з дітьми застосовуються музичні інструменти й іграшки всіх основних груп: ударні, духові, струнні, клавішні і клавішно-язичкові. такі металофон і ксилофон, бубон, трикутник, дзвіночок, брязкальця та ін.

Гра на музичних інструментах – це вид дитячого виконавства, що збагачує дітей музичними враженнями, розвиває уяву, волю, творчі та основні музичні здібності: ладове чуття, музично-слухові уявлення і відчуття ритму. Знайомство з музичними інструментами починається з раннього віку (сопілка, дзвіночок) у цікавій ігровій формі. Коли діти починають ходити і марширувати використовують бубон чи барабан. Біг супроводжують звуками дерев'яних паличок, румби. Коли діти починають відтворювати ритм музики в оплесках, ходьбі, їм доручають грати на цих інструментах (гриміти брязкальцем, струшувати дзвіночок, користуватися бубном). Навчання починається з

ударних інструментів індивідуально і підгрупами. Далі, з віком, дітей навчають ритму на металофоні, а використовуючи музичні дидактичні ігри, навчають розрізняти тембри музичних інструментів.

Навчання дітей дошкільного віку гри на музичних інструментах можна здійснювати кількома способами: по нотах, по колірних або цифрових позначках і по слуху. Найменш поширеним є навчання по нотах, а найбільш поширеним – по слуху. Але пояснимо й інші два.

Колірна і цифрова системи: кожна клавіша чи пластина металофону позначена певним кольором (наприклад: ля – червоним, соль – зеленим). Запис мелодії дають дитині в кольорових зображеннях нот. Те саме і у випадку з цифрами, які наклеюють на клавіші чи пластини, подають методію в цифрових позначках. Ця система навчання була запропонована ще в 30-х роках минулого століття, зараз використовується рідко. Дитина швидко навчається грати мелодію механічно, але основний її недолік в тому, що відсутній розвиваючий ефект.

На думку дослідників, найбільший розвиваючий результат досягається навчанням гри на музичних інструментах по слуху. Слухова підготовка починається з молодшого віку і постійно розвивається моделюванням руху мелодій вгору, вниз, на місці. Для цього відповідні дидактичні посібники. Починають з поспівок, їх слухання, запам'ятовування, проспівування. Для цього можна використати «Музичний буквар» і такі прийоми як викладання звуків-кружечків на різній висоті на фланелеграфі, проспівування, показ рукою руху мелодії, дидактичні посібники та ігри.

Коли діти засвоїли гру на металофоні, можна розпочати навчання на мелодійних струнних, духових чи клавішно-язичкових музичних інструментах. Його рекомендують у старших групах як індивідуально, так і в підгрупах. Дитина може обирати навчання на кількох інструментах. Але

починають з із знайомих поспівок (на одному, двох, трьох звуках). Вони підбирають їх на слух після ознайомлення з прийомами гри і способами звуковидобування. Старші дошкільники вже усвідомлюють, що будь-яким музичним інструментом можна передати настрій.

Тож, узагальнюючи, можна виділити три етапи в навчанні дітей гри на музичних інструментах:

- слухання й запам'ятовування мелодії;
- підбір поспівки;
- виконання по співок за бажанням.

Одним із видів колективного музикування є дитячий оркестр. Їх декілька різновидів:

- шумовий (різні ударні інструменти, що мають звукоряд);
- ансамбль (однакові або однотипні інструменти); - змішаний оркестр (різні групи інструментів).

Тож, використання в освітньому процесі ЗДО описаних вище видів музичної діяльності (слухання музики, спів, музично-ритмічні рухи і гра на музичних інструментах), однозначно позитивно впливає не лише на формування музично-творчих здібностей і мистецько-творчої компетентності, але і на гармонійний розвиток особистості дитини.

2.2 Презентація занять з формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників засобами музичної діяльності.

Представимо Програму занять з формування мистецько-творчої компетентності старших дошкільників засобами різних видів музичної діяльності.

1. Слухання музики (4 заняття).

1. Ознайомлення з твором, визначення з характером. Короткі відомості про композитора. Уважне прослуховування від початку до кінця.
2. Самостійне визначення характеру твору. Зміна темпу і динаміки.

Назва твору и автора (тільки старша група за допомогою вихователя).

3. Впізнавання твору за звучанням. Визначення характеру, кількості частин та вміння порівнювати їх між собою. Придумати сюжет.
4. Впізнавання твору за фрагментами. Порівняння за контрастністю.

2. Співи (8 занять).

1. Ознайомлення з піснею, бесіда за змістом. Визначення характеру. Розучування мелодії по фразам. Визначення структури пісні (вступ, заспів, приспів).
2. Робота над чистотою інтонування мелодії складних місць.
3. Робота над диханням, дикцією. Впізнавання твору за мелодією і за закінченням музичних фраз.
4. Пізнавання за вступом. Робота над ансамблем, над початком та закінченням музичних фраз. Робота над динамікою та дикцією.
5. Робота над виразним виконанням твору. Впізнавання мелодії за ритмом.
6. Характерне виконання пісні.

7-8. Впізнавання пісні з фрагментами. Колективне виконання та виконання солістами.

3. Музично-ритмічні рухи. (4 заняття)

1. Ознайомлення. Показ, пояснення вихователем або музичним керівником.
2. Розучування рухів та окремих елементів. Зміна рухів у різних частинах музики.

3. Закріплення танцю. Виконання з дорослими.

4. Самостійне виконання. Робота над образом.

4. Музична гра. (3 заняття)

1. Ознайомлення із змістом гри.

2. Розучування гри. Дотримуватися чіткого виконання правил.

3. Закріплення. Активізувати сором'язливих та пасивних дітей і надати їм провідні ролі.

5. Гра на музичних інструментах (4-5 занять).

1. Ознайомлення з музичним твором. Аналіз за фразами. Виконання твору дорослим. Відстукування ритму.

2-3. Розучування. Робота над стрибками мелодії, пунктирним ритмом і з'єднанням музичних фраз між собою.

4-5. Закріплення і характерне виконання.

Висновки до другого розділу

Формування мистецько-творчої компетентності у дошкільників. найбільш ефективно реалізується в музичній діяльності дітей, до якої відносять слухання музики, співи, музично-ритмічні рухи та гру на музичних інструментах.

Музичні здібності, які слід розвивати в дітей - це ладове чуття. Саме воно вважається емоційним компонентом музичного слуху і характеризує здатність дитини розрізняти ладові функції звуків мелодії. Розвивається в процесі слухання музики і співів. Далі слід розвивати слуховий компонент музичного слуху, який розвиваються найкраще під час співів та гри на музичних інструментах. І музично-ритмічне почуття - це почуття найбільшою мірою формується в процесі ритмічних рухів. Дослідники одностайні в тому, що

музичні здібності можуть виявлятися раніше будь-яких інших і розвивати музикальність необхідно у всіх дітей, незалежно від природжених даних.

Слухання музики передбачає використання музики, слова вихователя і наочності. Під час слухання музичних творів використовують такі прийоми: постановка завдання, яке спрямовує діяльність дітей і впливає на їхню активність; створюються ігрові ситуації і повторюваність виконання музики. У різних вікових групах використовуються різні прийоми, у старших групах – прийоми аналізу твору переважають. Етапи заняття із слухання музики такі: ознайомлення; розчування музичного твору та закріплення.

Найсильнішим і найдоступнішим засобом естетичного впливу на людину, вчені вважають співи. У співі розвиваються слухові уявлення, без яких неможливе правильне відтворення мелодії голосом, мелодичний слух, ладове почуття, відчуття ритму, музична пам'ять і емоційний відгук на музику. Співи позитивно впливають на здоров'я органів дихання і допомагають усунути вади мовлення і дикції. Засвоєння співочих умінь, привчає старших дошкільників аналізувати свої враження від музичних творів. Дослідники визначають певні етапи в оволодінні слуханням музики та співами. Систематичні заняття розвивають музичні здібності дітей, що сприяє формуванню мистецько-творчої компетентності.

Основне завдання музично-ритмічних рухів - виховання активного сприймання музики і засвоєння вмінь передавати зміст і характер музики в рухах. Ці вміння розвиваються під час танців, музичних ігор і вправ. В музично-руховій діяльності рухи дітей є засобом вираження думки, почуттів, образів. Музично-ритмічні рухи – це музично-ритмічні вправи, музичні ігри, танці, музично-дидактичні ігри. В них діти навчаються узгоджувати рухи з характером музики, ритмічно й виразно рухатися, грати в музичні ігри, водити хороводи, танцювати; у дітей розвивається почуття ритму, вони навчаються

виконувати пісні, ігри, танці з яскравим ритмічним малюнком, який передають в рухах.

І четвертий вид музичної діяльності, в якій розвиваються музичні здібності старших дошкільників – це гра на музичних інструментах. Вони є: духові, ударні і струнні; народні і симфонічні. У роботі з дітьми застосовуються музичні інструменти й іграшки всіх основних груп: ударні, духові, струнні, клавішні і клавішно-язичкові. Такі як металофон, ксилофон, бубон, трикутник, дзвіночок, брязкальця та ін. Гра на музичних інструментах збагачує дітей музичними враженнями, розвиває уяву, волю, творчі та основні музичні здібності, і, безумовно, впливає на формування мистецькотворчої компетентності дітей дошкільного віку.

ВИСНОВКИ

Вивчення державних документів та наукової літератури з досліджуваної теми дало можливість з'ясувати її актуальність. Вона полягає в тому, що великого значення в нашій країні набуває зниження особистої культури та рівня духовності в суспільстві. Культура населення передбачає сформованість компетентної, освіченої людини, яка є носієм духовних надбань свого народу.

В структурі загальної культури особистості значне місце займає естетична культура, формування якої пов'язане з мистецтвом. Мистецтво має могутній вплив на свідомість, погляди, переконання й світогляд людини.

Особливості дошкільного віку, його сенситивність і унікальність сприятливі для закладання основ художньо-естетичного смаку шляхом організації художньо-творчої діяльності дошкільників.

У новому державному стандарті дошкільної освіти визначено основні напрями забезпечення дошкільної галузі відповідно до міжнародних стандартів якості освіти. Ключовим поняттям її ефективності є категорія сформованих у дитини компетентностей, які дають їй можливість проявляти себе в різних видах діяльності. У дослідженні ми вивчаємо формування мистецько-творчої компетентності засобами музичних видів діяльності в напрямі «Дитина в світі мистецтва». Цей вид компетентності тісно пов'язаний із художньо-естетичним розвитком дошкільнят. Вивченням змісту, ефективних методів і прийомів організації художньо-естетичного розвитку дошкільників займаються Г.Беленька, А.Богущ, О.Дронова, О.Кононко, О.Половіна, А.Федорчук та ін. У своїх наукових працях вчені акцентують увагу на важливості використання в освітньому процесі ЗДО різних видів мистецтва та їх інтеграції.

Мистецтво пов'язане з художньою культурою. Основним поняттям мистецтва є художній образ – поєднання чуттєвого і раціонального. Діти дошкільного віку оперують образами своїх уявлень і фантазувань, які втілюють в різних видах діяльності і які вчені розглядають як прояв елементарних художньо-естетичних здібностей.

За визначенням різних дослідників, художні здібності – це особлива обдарованість до художніх творів в межах того чи іншого мистецтва. Вони виявляються у схильності, потребі, здатності до художньої творчості, у легкості засвоєння навичок творчої діяльності. Об'єднує творчу й художню здібність – шлях до їх розвитку.

Розглядаючи тему формування мистецько-творчої компетентності засобами різних видів музичної діяльності, було вивчено питання розвитку музично-творчих здібностей дітей, які є важливою складовою мистецькотворчої компетентності. О. Мкртічян, посилаючись на ґрунтовні

дослідження вчених, так означила «музично-творчі здібності – це індивідуальнопсихологічні властивості особистості, що зумовлюють сприйняття, виконання, творення музики, здатність розвиватися, вдосконалюватися в музиці і засобами музики». Вони формуються в активній творчій діяльності музичного слуху.

У новій редакції Державного стандарту дошкільної освіти мистецькотворчу компетентність визначено як здатність дитини практично реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів, емоційно-ціннісного ставлення до різних видів мистецтва, елементарно застосовувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях, під час освітньої та самостійної діяльності. Для її формування й розвитку дітей слід включати їх в різні види художньо-творчої діяльності, сприяти проявам дитячої художньої творчості, створювати відповідне середовище для її реалізації.

Застосування художньої інтеграції в роботі з дітьми дошкільного віку допомагає їм глибше осягати художню культуру та художню спадщину, розвивати пізнавальний інтерес і реалізовувати свій художньо-творчий потенціал. Діяльнісний підхід у художньо-продуктивній творчості сприяє активному самовираженню дитини зручними для неї засобами і способами за умови створення такого середовища, яке не обмежує її у їх виборі. Поліфонічне сприймання й відображення художніх образів, яке властиве дошкільникам, вимагає від дорослих залучення дитини до різних видів мистецтва.

Особливе місце у формуванні мистецько-творчої компетентності належить музичному мистецтву. Розвиток музичних здібностей є передумовою музичної діяльності. Здібності розвиваються у взаємозв'язку. Формування музичних здібностей старших дошкільників відбувається при

оволодінні різними видами музичної діяльності. Види музичної діяльності це - слухання музики, спів, музично-ритмічні рухи і гра на музичних інструментах. Залучення дітей дошкільного віку до етнонаціональних музичних традицій сприяє їх загальному розвитку, а музичний фольклор як складова національної культури «концентрує в собі народну філософію, етику й естетику, є дієвим фактором виховання».

У роботі подано методику використання музичних видів діяльності й презентовано методичні розробки занять з їх використанням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Нова редакція. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (Дата звернення 20.11.2021 р.)
2. Біла І. Психологія дитячої творчості. Київ : Фенікс, 2014. 137 с. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/32309053.pdf> (дата звернення 26.10.2021).
3. Богущ А. М., Березовська Л. І. Творче самовираження дошкільників у художньо-мовленнєвій діяльності : монографія. Одеса : М. П. Черкасов, 2008. 203 с.
4. Верховинець В. Весняночка. Ігри з піснями для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Київ : Музична Україна, 1989. 343 с.

5. Ветлугіна Н. О. Музичний розвиток дитини. Київ : Музична Україна, 1998. 124 с.
6. Выготский Л. С. Психология искусств. Москва : Педагогика, 1968. 344 с. URL : https://narratology.at.ua/ld/0/23_Vygotskiy-Psikh.pdf (дата звернення 6.10.2021).
7. Гаврилюк С. М. Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості : автореф. дис... д-ра пед. наук : 13.00.04. Умань, 2016. 31 с.
8. Газіна І. О. Методика музичного виховання дітей дошкільного віку : навч.-метод. посібник. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2013. 195 с.
9. Гац Г., Добринюк Л. Музичне виховання як невід'ємний чинник гармонійного розвитку дітей дошкільного віку. Педагогічний часопис Волині. № 2(5). 2017. С. 21–26
10. Георгян Н. М. Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами музичної ритміки : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.01. Луганськ, 1998. 22 с.
11. Дронова О. О. Педагогічні умови розвитку образо-створення в процесі художньо-естетичного самовираження дітей 5–6 років. URL : <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova8/subor/Drono va.pdf> (дата звернення 2.09.2022).
12. Дронова О. О., Нестерова Е. О. Інтеграція науки з мистецтвом у педагогічній технології художньо-естетичного розвитку дошкільників. Молодий вчений. 2017. № 10.1(50.1). С. 26–29.

13. Желанова В. В. Готовність майбутнього вихователя до розвитку творчого потенціалу дошкільника: сутність та структура. Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Педагогіка. Соціальна робота. Ужгородський національний університет, 2016.

Вип. 1(38). С. 123–126.

14. Іваненко О. Особливості художньо-творчої діяльності учнів шкіл мистецтв на інтеграційних засадах. Дошкільна освіта в Україні та зарубіжжі: традиції, досвід, інновації : зб. наук. праць. Харків, 2021. С. 65–70.

15. Каньоса Н. Г. Теорія та технології розвитку дитячої

художньої творчості дошкільників : навч.-метод. посібник. Кам'янецьПодільський : Зволейко Д. Г., 2015. С. 47.

16. Коваль О. В. Педагогіка музичного мистецтва ХХІ століття: уроки М. Леонтовича. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти. 2017. Вип. 22(2). С. 195–207.

17. Кононко О. Оновлена програма «Я у Світі». URL : <https://www.pedrada.com.ua/article/2650-onovlenna-programa-ya-u-svt> (дата звернення 24.09.2022).

18. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (системний підхід) : монографія. Київ : Стилос, 2000. 336 с.

19. Костюк А. Г. Восприятие мелодики: мелодические параметры процесса восприятия музыки. Київ : Наукова думка, 1986. 189 с.

20. Костюк А. Г. Сприймання музики і художня культура слухача.
Київ, 1965. С. 123.
21. Крутій К. Термінологічне поле музичного заняття в дошкільному навчальному закладі. Музичний керівник. 2015. № 11. С. 4–8.
22. Кульчицька О. І. Розвиток почуттів і емоцій у дітей раннього та дошкільного віку : автореф. дис... д-ра психол. наук: 19.00.07. Київ, 1996. 49 с.
23. Ликова І. О. Програма художнього виховання, навчання й розвитку дітей 2–6 років «Кольорові долоньки». Харків : Видавництво «Ранок», 2008. С. 3–14.
24. Лісовська Т. А. Розвиток творчих здібностей старших дошкільників у процесі музично-імпровізаторської діяльності. Наука і освіта. 2013. № 3. С. 93–95. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2013_3_28. (дата звернення: 10.05.2022).
25. Малашевська І. А. Психокоригуючий принцип музичного навчання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку з використанням музикотерапії. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2015. № 2. С. 248–256. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2015_2_34. (дата звернення: 14.09.2022).
26. Малашевська І. А. Теорія та практика сучасної системи музичної освіти дітей молодшого шкільного віку. Людинознавчі студії. Педагогіка. 2015. Вип. 31. С. 198–208.

27. Медова І., Терно І. Розвиток творчих здібностей дитини різними видами музичної діяльності. Бібліотечка вихователя дитячого садка. 2011. Червень, № 6. С. 1–19.
28. Мельничук Л., Максимчук Н., Ілюк Л. Критеріально-рівнева характеристика розвитку музично-творчих здібностей дітей дошкільного віку. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2021. № 77, т. 2.

С. 28–32. URL :

http://pedagogyjournal.kpu.zp.ua/archive/2021/77/part_2/7.pdf (дата звернення 23.09.2022).

29. Мкртічян О. А. Музична складова генези тематичного тезауруса «музично-творчі здібності». Реформа освіти в Україні.

Інформаційноаналітичне забезпечення : зб. тез доповідей II Міжнародної наук.-практ. конференції (наукове електронне видання) (м. Київ, 15 жовтня 2020 р.). ДНУ : «Інститут освітньої аналітики», 2020. С. 246–248.

30. Мкртічян О. А. Система підготовки вихователів закладів дошкільної освіти до розвитку музичних здібностей дітей 4–7 років : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Харків. 2021. 505 с.

31. Моляко В. О. Творчий потенціал особистості. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова : Сер. № 12. Психологічні науки. Київ, 2007.

Вип. 17. С. 16–22.

32. Музично-ритмічні хвилинки та розспіванки для дітей. Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006.

33. Науменко С. Як правильно слухати музику з дітьми : поради психолога. Музичний керівник. 2013. № 3. С. 4–10.

34. Нечай С. П. Підготовка майбутніх вихователів до поліфункціонального застосування музики в аудіальному розвитку дошкільників: теорія і практика : монографія. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2015. 460 с.
35. Остроменський В. Сприйняття музики як педагогічна проблем. Київ : Музична Україна, 2005. 200 с.
36. Онищук І. А. Інноваційні форми, методи і прийоми оптимізації художньо-творчої діяльності дошкільників.
DOI :<https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.77-2.5> (дата звернення 30.10.2022).
37. Петренко С. А. Творча діяльність педагога як важливий засіб формування у дошкільників основних рухових умінь та навичок. Вісник Київського міжнародного університету. Серія : Педагогічні науки. Київ : КиМУ, 2005. Вип. 7. С. 186–195.
38. Підготовка вихователів до розвитку особистості дитини в дошкільному віці : монографія / Г. В. Беленька, З. Н. Борисова, М. А. Машовець [та ін.] ; ред. І. І. Загарницька. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. 310 с.
39. Пляченко Т. М. Виховання школярів засобами колективноінструментального музикування. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/19666582.pdf> (дата звернення 24.10 2022).
40. Подорож чарівним лісом : збірник мовних музично-ритмічних занять для дітей 5–6 років. Харків : Світ дитинства, 2003.

41. Половіна О. Дитина у світі мистецтва. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти (Нова редакція). Дошкільне виховання. 2021. № 2. С. 3–8.
42. Половіна О. Мистецька освіта як інструмент творення особистості. Дошкільне виховання. 2021. № 2.
43. Половіна О. Як сформувати мистецько-творчу компетентність у дітей? URL : <https://www.pedrada.com.ua/article/2951-yak-sformuvatimistetsko-tvorchu-kompetentnyst-u-ditey> (27.09.2022).
44. Рома О. Ю. Діяльнісний підхід в освіті: переосмислення концепту : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конференції «Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи», (м. Запоріжжя, 12–18.05.2020). Запоріжжя, 2020. Вип. 1(38)/2020. URL : <https://drive.google.com/file/d/1AFbbnC6xv30yyQHQ9SsqoUG86HmmMd5pT>. ISSN2308-4855(Print), ISSN2308-4863(Online) (дата звернення 11.11.2021).
45. Руда Г. С. Педагогічні умови ефективного розвитку музичних здібностей молодших школярів в процесі ігрової діяльності. Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія : Педагогічні науки. 2018. Вип. 163. С. 210–215.
46. Садовенко С. М. Методика формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку (на матеріалі українського фольклору) : автореф. дис... канд. ... пед. наук : 13.00.02. Київ, 2007. 24 с.
47. Товкайло К. Значення музичної діяльності в розвитку дітей дошкільного віку. Дошкільна освіта в Україні та зарубіжжі: традиції, досвід, інновації : зб. наук. праць. Харків, 2021. С. 75–76.

48. Товкайло К. Естетичне виховання дошкільників у процесі музично-ритмічної діяльності. Дошкільна освіта в Україні та зарубіжжі: традиції, досвід, інновації : зб. наук. праць. Харків, 2021. С. 73–75.
49. Федорович А. В. Мистецько-творча компетентність дошкільника як педагогічна проблема. DOI : <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-198-5-17>

5-17 SECTION 17 (дата звернення 2.09.2022)

50. Федотова Н. Художня творчість як засіб національного виховання дітей середнього дошкільного віку. Дошкільна освіта в Україні та зарубіжжі : традиції, досвід, інновації : зб. наук. праць. Харків, 2021. С. 78–79.

51. Шевченко Л. Л. Музичне джерельце : збірка музичних творів.

Харків : Веста: Ранок, 2004.

52. Шевчук А. Сучасні підходи до організації музичної діяльності дітей : метод. рекомендації. Дошкільне виховання. 2000. № 2. С. 6–7.

53. Шевчук А. Сучасні підходи до організації свят і розваг: метод. рекомендації. Дошкільне виховання. 2000. № 3. С. 5–7.

54. Шевчук А. Розвиток дошкільнят в музично-руховій діяльності.

Київ : Шкільний світ, 2006.

55. Шульга Л. Діяльнісний підхід до формування мистецько-творчої компетентності дитини дошкільного віку. Актуальні питання гуманітарних наук : зб. наук. праць. Вип. 37, том 3. 2021. С. 304–309.

URL :

http://www.aphnjournal.in.ua/archive/37_2021/part_3/49.pdf (дата звернення 26.12.2021).

